

MATKAMUISTO

Veijo Setälä veijo.setala@pori.fi

Kuva 1. Kuva Matkamuisto -näyttelystä (Veijo Setälä, 2017)

1 JOHDANTO

Olen ollut pikkulapsesta asti kiinnostunut kaikesta tutkimusmatkoihin liittyvästä aina Star Trekin avaruusmatkoista Jacques Cousteaun tutkimussukelluksiin asti. Kerron tässä tekstissä *Matkamuisto* -näyttelystäni ja sen yhteydestä lasten työpajoihin. Olen kuvanveistäjä, joka työskentelee lastenkulttuurikeskuksessa taiteilijana. Näyttelyni oli esillä lastenkulttuurikeskus Kruunupäässä Porissa keväällä 2024 ja esittelin sen yleisölle seuraavasti:

Rotta, pieni pehmoeläin, rakasti seikkailuja ja unelmoi tutkimusmatkoista. Eräänä päivänä Rotta löysi kirjan, joka kertoi suuresta tutkimusmatkailijasta nimeltä Alexander von Humboldt. Kirjan sivuilla oli kuvia maisemista Etelä- ja Keski-Amerikassa, Teneriffan Teide-vuoresta ja oudoista kasveista ja eläimistä.

Rotta halusi nähdä maailmaa Humboldtin silmin. Amerikka olisi turhan kaukana mutta Teneriffa onnistuisi. Samalla voisi käydä läheisellä La Gomeran saarella, jolta toinen tutkimusmatkailija, Kristoffer Kolumbus, lähti ensimmäiselle Amerikan matkalleen.

Saavuttuaan Teneriffalle Rotta kiipesi ylös Teide-vuoren rinteitä ja teki huolellisia havaintoja ympäröivästä luonnosta, juuri kuten Humboldt oli tehnyt aikoinaan. Rotta tajusi, miten tärkeää oli tutkia ja ymmärtää maailmaa ympärillään.

Rotta, joka tiesi itsekkin olevansa matkamuisto Lontoosta, toi mukanaan pienen kiven muistoksi seikkailustaan. Joka ilta ennen nukkumaanmenoa Rotta katseli kiveä, muisteli Teide-vuorta ja kuinka hauskaa oli tutkia ja seikkailla.

Rotan ihailema Alexander von Humboldt (1769–1859) oli preussilainen luonnontieteilijä ja tutkimusmatkailija. Häntä pidetään nykyaikaisen ekologian ja luonnonsuojelun isänä. Hänen mukaansa on nimetty paljon maantieteellisiä kohteita ja monia kasvi- ja eläinlajeja.

Humboldt vieraili Teneriffalla vuonna 1799 lähtiessään viisivuotiselle Keski- ja Etelä-Amerikan tutkimusmatkalleen. Matkatoverina oli ranskalainen kasvitieteilijä Aimé Bonpland. Matkaa kertyi lähes 10 000 kilometriä jalan, ratsailla ja kanooteissa. He kiipesivät myös lukuisille vuorille, korkeimpana Chimborazo (6310 m). Vuoristotauti esti kuitenkin aivan huipulle pääsyn. Humboldt yhdisti ensimmäisenä ihmisenä vuoristotaudin hapen puutteeseen korkeassa ilmanalassa.

Humboldt oli myös taitava kuvittaja ja graafikko. Hän piti ensimmäisen taidenäyttelynsä Berliinissä 1789. Hän piirsi kaikkea mitä näki matkoillaan ja taltioi vieraan kasviston, eläimistön ja maantieteen teoksiinsa.

Maailmalla on lukuisia Alexander von Humboldtin muistopatsaita. Rottakin halusi oman pikku patsaan matkansa muistoksi. Tässä näyttelyssä on esillä Rotan muistopatsas ja kuvia hänen tutkimusmatkaltaan.

2 NÄYTTELY LASTEN TAITEELLISEN TOIMINNAN INNOITTAJANA

*Matkamuisto -näyttelyllä on kaksi päämäärää: Alexander von Humboldtin ja muidenkin tutkimusmatkailijoiden tunnetummaksi tekeminen ja muovailuvahasta tekemäni Rotan ”näköispatsaan” ja pikku veistospuiston käyttäminen johdatteluna kuvanveiston maailmaan. Tutkimusmatkailijoiden maailmaan tutustumisessa olen käyttänyt lähteinä erilaisia taiteilijoiden ”tutkimusmatkoja” tai taiteellisia teoksia. Suomalainen kuvataiteilija Jussi Kivi on tehnyt tutkimusretkiä joutomaille, ja liikenneympyröiden keskusmetsiköihin ja dokumentoinut näitä löytöretkiä karttapiirroksin ja valokuvaten. Tutkimusmatka voi olla myös vaikkapa karttojen tutkimista ja piirtämistä. Taiteilija Judith Schalanskyn kirjassa *Kaukaisten saarten atlas* tehdään tutkimusmatka viidellekymmenelle saarelle, ”joilla en ole koskaan käynyt enkä tule koskaan käymään”.*

Kosmologi Kari Enqvist vaeltaa kirjassaan *Kangastuksia varjojen talossa. Todellisuutta etsimässä* ”henkimaailman halki ja unien lävitse” kaikkeen, mitä tiedämme tai luulemme tietävämme maailmasta ja sen rakenteesta. Erityisesti juuri Kiven, Schalanskyn ja Enqvistin teokset ovat laajentaneet käsitystäni tutkimusmatkojen luonteesta ja sisällöstä.

Lasten kuvataiteelliseen innostamiseen olen kehitellyt erilaisia mallimuovailu- ja piirustustehtäviä alle kouluikäisille. Muovailumallina voi käyttää vaikka omaa piirustusta tai muovailulla *Matkamuiisto* -näyttelyssäkin käyttämästäni valkoisesta muovailuvahasta oman piirustusmallin, johon voi piirtäessä lisätä vahamallista puuttuvat värit. Muovailuvaha sopii myös muottimateriaaliksi pieniin kipsireliefivaluihin. *Matkamuiisto* -näyttelyssä oleva rotta on tämänkaltainen malli. Mallipiirtäminen ja muovailu on aikuisten keskuudessa vaikean maineessa. Itse asiassa jo kouluikäiset jäykistyvät kauhusta, jos mokomaa ehdottaa tehtäväksi. Päiväkoti-ikäiset muovailevat ja piirtävät mallista tyytyväisinä, varsinkin jos ohjaaja ja varhaiskasvattajat tekevät mukana. Lisäksi on sovittava etukäteen, ettei lasten kuullen turhaan todeta ”ei me tämmöistä osata”.

Kuva 2. Matkamuiisto -näyttelyn ripustus (Päivi Setälä, 2024)

Rotan matka Kanarian saarille on omassa tutkimusmatkahistoriassani pitkä: suuri osa matkoistani on keskittynyt kotimaan geologisiin nähtävyyksiin. Näillä retkillä seikkailuosuus on yleensä kohteen etsimisvaiheessa, varsinainen kohde kun saattaa olla hyvinkin vaatimaton. Näihin tutkimusretkiin liittyy yleensä kivien keräily. Keräilen värin ja muodon kiinnostavuuden perusteella ja olen näitä murikoita käyttänyt myös piirustusmalleina lasten kanssa työskennellessä. Ihan ensimmäiseksi piirustusmalliksi

näistä ei kuitenkaan ole. Hauska ja hyvä harjoitus on jonkin tutun esineen piirtäminen ensin ulkomuistista ja sen jälkeen saman esineen ollessa näkösällä. Viimeksi käytin tähän harjoitukseen kevytmaitopurkkia. Harjoitus opettaa huomaamaan eron muistikuvan ja suoran näköhavainnon välillä. Piirtämisen opettelun kannalta ei ole väliä mitä esinettä piirtää. Yksinkertaiset mallit ovat tietysti alussa aikuisen logiikalla parempia mutta lapset saattavat innostua vaikkapa videoprojektorin kaukosäätimestä tai hirven kallosta. Ohjaajan tarjoamaa yksinkertaista esinettä saatetaan pitää turhan ”lapsellisena” ja vaaditaan jotain hankalampaa.

Toivon mallin käyttämisen piirtämisessä ja maalaamisessa vähentävän ”en keksi mitään aihetta”- tyyppisiä ongelmia ja vähentävän suoraa kuvien kopioimista ja tästä syntyviä maneeereita kuvien tekemisessä. Tärkeää on pitää yllä kannustavaa ilmapiiriä ja varsinkin seurata jokaisen työskentelyä. *Matkamuuisto* -näyttely antoi lapsille taidekasvatuksellisesti esteettisen kokemuksen, joka kosketti heidän aiempia kokemuksiaan ja tietojaan matkoista, tulivuorista ja korkeista paikoista (ks. esim. Ruokonen 2022, 24). Samalla näyttely toimi lähtökohtana näiden kokemusten ja havaintojen työstämiseen kehittelemilläni kuvanveiston keinoilla.

Kuva 3. Matkamuuisto -näyttely (Päivi Setälä, 2024)

LÄHTEET

Enqvist, K. (2020). *Kangastuksia varjojen talossa. Todellisuutta etsimässä*. WSOY.

Ruokonen, I. (2022) Ilmaisun monet muodot varhaislapsuuden kokonaisvaltaisessa pedagogiikassa. Teoksessa Ruokonen, I. (2022) *Ilmaisun ilo. Käsikirja 0–8-vuotiaiden taito- ja taidekasvatukseen* (s. 45–59). PS-Kustannus.

Kivi, J. (2016) *Hämäräperäisiä tutkimusmatkoja*. Into.

Schalansky, J. (2020) *Kaukaisten saarten atlas*. Suomentanut Marko Niemi. Poesia.

Pedagogisen kehittämistehtäväni saa tekijänimelläni jakaa avoimesti aoe.fi-sivustolla ja artikkelin kirjoittajana olen huolehtinut ja vastaan artikkeliin liittyvien kuvien julkaisuluvasta.